

MENINGEN

De rubriek 'Meningen' is ingesteld ten einde bij te dragen aan de opinievorming binnen de tandheelkundige professie. Met een zekere regelmaat zullen hierin ook redactionele commentaren verschijnen. Daarnaast kunnen deze kolommen ter be-

schikking worden gesteld van diegenen, die onder eigen verantwoordelijkheid hun inzichten willen vastleggen over onderwerpen die ook de redactie van belang acht voor de lezerskring van dit tijdschrift.

TOELICHTING BIJ DE ARTIKELENSERIE OVER 'MAATSCHAPPELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID'

De Subfaculteit der Tandheelkunde in Groningen houdt drie keer per jaar een Subfaculteitsconferentie. Tijdens deze Subfaculteitsconferenties worden thema's behandeld die in verband staan met de interne beleidsontwikkelingen. De te behandelen onderwerpen hebben betrekking op onderwijs, onderzoek, maatschappelijke aspecten en organisatie.

De doelstellingen van de Subfaculteitsconferentie zijn als volgt omschreven:

- Het uitwisselen van informatie over allerlei zaken die samenhangen met de beleidsvernieuwingen in de Subfaculteit zoals die omschreven zijn in de beleidsplannen van de Subfaculteit.
- Het vaststellen van de implicaties van beleidsvernieuwingen voor de opbouw en organisatie van de Subfaculteit en voor ieders eigen werksituatie.
- Het zich bewust worden van de met de beleidsvernieuwingen gepaard gaande gedachten en ideeën en verder van de eigen rol in het proces van vernieuwingen. Vernieuwingen vergen een bewustwordingsproces waaraan veel tijd en aandacht moet worden besteed.
- Het bieden van mogelijkheden aan de leden van verschillende vakgroepen elkaar op informele en ontspannen wijze te ontmoeten. Dit ter verhoging van wederzijds begrip en om de onderlinge contacten te bevorderen.

De Subfaculteitsconferenties worden georganiseerd voor de leden van de vakgroepsbesturen. Verder zijn aanwezig de

leden van het Bestuur van de Subfaculteit en diegenen die belangrijke functies bekleden in de Subfaculteit. In totaal zijn ongeveer 30 personen betrokken bij het gebeuren. De bedoeling is dat de leden van de vakgroepsbesturen het besprokene aan de orde stellen in de eigen vakgroepen. Dat kan gebeuren gedurende de stafopleiding of andere stafbijeenkomsten.

Tijdens de Subfaculteitsconferentie op 16 oktober 1980 is het onderwerp 'Maatschappelijke verantwoordelijkheid' behandeld.

Na een inleiding van Prof. Drs. O. Hokwerda, spraken achtereenvolgens Drs. J. J. Carpay over 'De Maatschappelijke verantwoordelijkheid van tandarts en professie', Prof. Dr. T. Pilot over 'Maatschappelijke verantwoordelijkheid en de rol van een Subfaculteit', Dr. M. Christiaens over 'De patiënt, centrum van een tandheelkundige gezondheidszorg' en Prof. Dr. A. C. M. van de Poel over 'Maatschappelijke verantwoordelijkheid van de tandarts als academisch opgeleide'.

Subfaculteiten, individuele docenten, professie en individuele tandartsen zullen allen, op eigen wijze, vanuit een besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid inhoud moeten geven aan hun handelen.

De behandeling van genoemd thema was bedoeld om meer zicht te verkrijgen op wat maatschappelijke verantwoordelijkheid inhoudt. Het bleek een moeilijk onderwerp te zijn. Tot nu toe heeft men zich in de tandheelkundige gezondheidszorg niet diepgaand bezonnen op deze materie. Dit is reden de verschillende inleidingen ter nadere kennismaking in brede kring aan te bieden.

September 1981.

O. Hokwerda

MAATSCHAPPELIJKE VERANTWOORDELIJKHEID

INLEIDING TOT DE BEHANDELING VAN DIT THEMA OP DE SUBFACULTEITSCONFERENTIE
OP 16 OKTOBER 1980

O. HOKWERDA

Trefwoorden: Sociale tandheelkunde - Onderwijs - Samenleving - Professie

De voorbereiding van de behandeling van het thema 'Maatschappelijke verantwoordelijkheid' op een Subfaculteitsconferentie bleek moeilijk. Binnen de professie is hierover, afgaande op de literatuur, in het algemeen weinig nagedacht. De tandheelkundige en maatschappelijke ontwikkelingen in de huidige periode dwingen ons echter hieraan nader aandacht te besteden.

De directe aanleiding voor de behandeling van het thema 'Maatschappelijke verantwoordelijkheid' was de bespreking van het thema 'Gezondheid en Gezondheidszorg' tijdens de voorafgaande Subfaculteitsconferentie.

Gedurende deze conferentie hebben wij ons bezonnen op het begrip gezondheid, op het functioneren van de tandheelkundige

gezondheidszorg en op de toekomstige rol van de tandarts. De omschrijving van wat onder gezondheid is te verstaan werd geplaatst in het kader van een bespreking van het medisch model versus het positief gezondheidsbegrip. Bij een benaderingswijze overeenkomend met het medisch model ligt de verantwoordelijkheid voor de zorgverlening in belangrijke mate bij de beroepsbeoefenaar. Bij het handelen vanuit het positief gezondheidsbegrip wordt de verantwoordelijkheid van het individu voorop gesteld.

Bij het bespreken van het functioneren van de tandheelkundige gezondheidszorg ging het om de vraag welke functie de tandheelkundige gezondheidszorg in de samenleving moet vervullen. Het wordt als de verantwoordelijkheid van de professie beschouwd de doelen van de tandheelkundi-

ge gezondheidszorg af te stemmen op de in de samenleving te vervullen functie van de tandheelkundige gezondheidszorg. In dit kader is o.a. gesproken over gelijkwaardigheid en mondigheid van het individu. Tenslotte is gesproken over de rol en de verantwoordelijkheid van de tandarts van de toekomst.

Bij de besprekingen bleek herhaaldelijk onduidelijkheid te bestaan over de vraag wat maatschappelijke verantwoordelijkheid inhoudt. Daarom was er voldoende aanleiding tot een nadere bezinning op onze maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Wij kunnen vaststellen dat die verantwoordelijkheid nauw verbonden is met de zingeving van ons tandheelkundig handelen. Het is misschien goed in dit verband op te merken dat hetgeen een mens doet z'n betekenis ontleent aan de zin die het heeft voor de mens zelf en voor de samenleving waarvan die mens deel uitmaakt.

Een besef van de zin van zijn handelen heeft de tandarts nodig in zijn verhouding met de patiënt/het individu die hij behandelt en de omgeving waarin hij werkt; hetzelfde geldt voor hem als lid van de professie tegenover de samenleving als geheel. Dit speelt eveneens in de relatie van de docent met de student.

Het probleem van onze professie, ook van onze subfaculteiten, was vaak dat wij te technisch-instrumenteel bezig waren met het tandheelkundig handelen, zonder daarbij voldoende na te gaan wat de zin van ons tandheelkundig handelen zou kunnen zijn voor de mensen waarop onze strevingen zich richten c.q. zonder voldoende na te gaan wat de effecten zouden kunnen zijn voor mensen die van onze strevingen waren uitgesloten.

De waarden en normen, waarmee de zingeving van ons tandheelkundig handelen is verbonden, komen in de regel, zo blijkt, onvoldoende tot uitdrukking. Dit ondanks het feit dat ieder mens vanuit bepaalde uitgangspunten handelt, ook al worden deze niet expliciet gemaakt. Men zou kunnen stellen dat de opvattingen, verwachtingen

en gevoelens welke een rol spelen bij ons tandheelkundig handelen, tegenover het individu en de samenleving te veel als pollen in de stroom van onze gedragingen blijven rondrijven.

Het is de bedoeling ons te bezinnen op onze maatschappelijke verantwoordelijkheid zoals we die beleven in onze Subfaculteit. Deze verantwoordelijkheid kunnen wij nader beschouwen in onze rol als:

- tandarts,
- docent,
- professie,
- lid van de subfacultaire gemeenschap,
- lid van de samenleving,
- academicus/cultuurdrager.

In de inleidingen wordt vanuit verschillende invalshoeken ingespeeld op dit thema. Gelet op het feit dat een discussie over de maatschappelijke verantwoordelijkheid binnen de tandheelkundige professie nogal nieuw is, zullen de benaderingen hier en daar enigszins fragmentarisch en aftastend kunnen zijn. Ik hoop echter dat uit het geheel van beschouwingen een beeld kan ontstaan van de waarden, normen, gevoelens en verwachtingen welke de zin van ons tandheelkundig handelen kunnen bepalen. Hierdoor kunnen we zicht krijgen op het referentiekader van waaruit onze maatschappelijke verantwoordelijkheid gestalte krijgt. Om te beschrijven wat onder verantwoordelijk handelen kan worden verstaan zou ik graag enkele omschrijvingen van Prof. J. de Graaf – ethicus – enkele jaren geleden in het Nederlands Tandartsenblad^{*)} gepubliceerd, willen aanhalen. Hij omschreef verantwoordelijk handelen als:

- a. bewust handelen;
- b. zich verantwoordend handelen;
- c. antwoordend handelen.

*) Kleef, R. van (1969): Verkenning omtrent de ethische complicaties van de tandheelkundige beroepsuitoefening. Ned Tandartsenbl 24, 11: 171-172.

Verantwoordelijk handelen is dus ook een zich verantwoordend handelen. Hierbij spelen vier elkaar wederkerig beïnvloedende factoren een rol.

1. Op voorhand is bij ieder probleem een bepaalde attitude van voorkeur of afkeer aanwezig. Deze moet bewust gemaakt worden om in staat te zijn tot een objectivering van het probleem te komen.
2. Openheid van informatie is een voorwaarde voor zich verantwoordend handelen. Het gaat hierbij om het verstrekken van informatie, maar eveneens om het verwerken van beschikbare informatie.
3. Generaliserende beginselen of normen moeten worden overwogen. Dus uitgangspunten die een breder toepassingsgebied hebben; dit om niet te zeer in het subjectieve vlak te vervallen, maar bovendien om een goede toetsingsgrond voor het eigen oordeel te hebben.
4. Een attitude die wij aannemen moet getoetst worden aan logische normen. Nagegaan moet worden welke premisen ten grondslag liggen aan onze oordelen. Voorts moet worden nagegaan of deze logisch leiden tot de getrokken conclusies.

De Graaf pleitte verder voor een verantwoordelijkheidsethiek. Dat is een ethiek die slechts voorlopige antwoorden wil geven op vragen naar het passende in de situatie. Dit antwoorden is dan niet iets wat men moet zien als gedicteerd door de situatie, maar als anticiperend op een nieuwe, wenselijke situatie. Die nieuwe situatie kan mede ontstaan door, zoals De Graaf het stelt: 'Het inweven van menselijke antwoorden in het weefsel van de geschiedenis.'

Oktober 1980. Adres: Prof. O. Hokwerda, Ant. Deusinglaan 1, 9713 AV Groningen.